

NABADZĪBA UN PĀRTICĪBA VIDZEMES PEDAGOGU SKATĪJUMĀ

Poverty and Prosperity Viewed by the Vidzemes Teachers

Sandra Mihailova

Latvija

Abstract. *This article analyses the opinions about the difference between poverty and prosperity among the teachers, it seeks to find the border between these phenomena; it summarizes the teachers' ideas of how to diminish poverty and use one's own money effectively in times of prosperity. By using the open ended questionnaire the results of 1 teacher groups from schools of 2 Latvian districts were analyzed. Summarizing the results one can conclude that the interviewed teachers with the word "poverty" and "prosperity" understand material things. Teachers associate money the means of living which is acquired by working and earning. None of the respondents admitted that they would ask for help, look for support and receive the social benefits or would seek for the cause of poverty within themselves in case of experiencing poverty. In case of becoming prosperous the teachers will meet all their needs and then be ready to share with others. Almost all teachers' answers disclosed that they will spend money rather than invest it and make accumulation or accruals. The interviewed teacher did not make any original proposal to resolve poverty issue. The main boundary between poverty and wealth is the amount of money which allows or does not allow meeting their own needs and desire thus ensuring certain way of life or life style. The second boundary is the place of living and appearance. Essential boundary is also emotional comfort or discomfort, a happy relationship or lack of it.*

It should be noted that this study only shows the trend since a very specific selection of respondents was involved. However, it allows making the assumption that teachers had a healthy attitude towards money and hardly any teacher had a negative attitude towards money or prosperity, however, everybody believed that poverty can be avoided by working and earning money. Thus it is possible to conclude that the teachers of this selection don't hold the "ideology of low-income people".

Keywords: *poverty and prosperity, opinion of teachers, value, monetary behavior, money psychology, socio-economic behavior.*

Ievads

Introduction

Šajā rakstā tiks analizēti dažādu mācību priekšmetu Vidzemes pedagogu viedokļi par nabadzību un bagātību, meklēta robeža, kur sākas nabadzība un kur pārticība, kā arī apkopotas pedagogu idejas, kā mazināt nabadzību un kā efektīvāk izlietot savu naudu pārticības gadījumā. Šajā rakstā ir analizēti divu

Vidzemes novadu – Alūksnes un Smiltenes vispārējās izglītības iestāžu skolotāju aptaujas rezultāti.

Pētījuma aktualitāti pamato apstākļi, ka, mainoties ekonomiskajai situācijai Latvijā, ir mainījusies arī situācija ar naudu un attieksme pret to, jo nauda zināmā mērā ir kļuvusi par cilvēka sociālā statusa un veiksmīguma mērauklu (Vilks, 2010). Līdz ar to aktualizējas jautājumi par turību un nabadzību. Šie jautājumi pēdējos gados diezgan plaši ir apskatīti ekonomikas (Medeiros & Ferreirade Souza, 2014; Searle & Köppe, 2014), socioloģijas pētījumos (Dobelniece, 2000; Dorling & Ballas, 2008; Bradshaw, Chzhen, deNeubourg, Main, Martorano & Menchini, 2012; Neubourg, Bradshaw, Chzhen, Main, Martorano & Menchini, 2012; Bramesfeld & Good, 2015) un sociālās antropoloģijas (Williams, 2015), bet retāk psiholoģijas pētījumos (Landmane, 2008; Mihailova, 2012; Шаповал, 2014).

No bērnu dienām, nonākot noteiktā sociāli ekonomiskajā situācijā, kas ir viņu dzimtajā zemē un ģimenē, cilvēki mācās veidot attiecības ar naudu – kā to tērēt, kā uzkrāt, kam tērēt un kam uzkrāt. Ekonomiskie faktori (vai ģimene, kur aug bērns, ir nabadzīga vai pietiekami turīga) nosaka kopējo noguldījumu apjomu, bet psiholoģiskie – to, cik lielu daļu no saviem ienākumiem cilvēki atliks un cik regulāri tas tiks darīts.

Ne tikai ģimene ietekmē bērnu uzskatus par naudu, arī sabiedrība diktē vērtības, kuru uzskatīt par bagātu, kuru par nabagu; kā pelnīt naudu un par ko tērēt; kas ir finanšu varoņi un antivaroņi. Savukārt skolas formālā un neformālā veidā formē bērniem finansiālo prātību, attieksmes un paradumus (Ферхам & Аргайл, 2005). Tā kā skolās bērnu finansiālo attieksmi pamatā veido skolotāji, ir svarīgi noskaidrot, ko tad skolotāji paši ar to saprot. Kā parādīja 2012. gada pētījums (Putniņa, Birzniece, Bērsone u.c., 2012), lielākā daļa skolotāju savas finanšu (liet)prātības prasmes vērtē negatīvi vai neitrāli. Piemēram, finanšu plānošanu kā labu novērtēja tikai 36 % no Latvijas pedagogu izlases taču praktiskās prasmes plānot privātās finanses ikdienā kā labas vērtēja 79 % pedagogu.

Rakstā analizēto pētījumu veicināja arī 2015. gada 27. novembrī rudenī Latvijas Izglītības un zinātnes darbinieku arodbiedrības (LIZDA) organizētais pedagogu brīdinājuma streiks (<http://www.lizda.lv/?jaunums=1342>), kas beidzās ar to, ka valdība tieši streika dienā paziņoja par algas palielinājumu sev. Un tā vietā, lai uz šo rīcību reaģētu, pedagogu arodbiedrība, kas organizēja streiku, būtībā nedarīja neko. Jau iepriekšējo gadu pētījumā izveidotajā modelī par attiecībām ar naudu (Mihailova, 2012) tika izteikta hipotēze, ka pedagogi ir tā profesiju grupa, kurā ir cilvēki, kas ir gatavi vairāk ieguldīt nekā saņemt un par savām tiesībām saņemt atbilstoši ieguldītajam īpaši necīnās. Ņemot vērā minēto, radās motivācija pētījumu turpināt.

2011. gadā tika veikts līdzīgs pētījums (Mihailova, 2012) dažādu specialitāšu studentu grupā, tādēļ tagad pētījumam kā respondenti tika izvēlēti jau strādājošie – konkrēti dažādu skolu skolotāji no Alūksnes un Smiltenes novada.

Šī pētījuma *mērķis* bija izpētīt kā Vidzemes pedagogi raksturo naudu, nabadzību un pārticību un kādas ir viņu terminālās vērtības, kā arī salīdzināt ar iepriekš veikto pētījumu rezultātiem.

Pētījumā tika izmantota jaukta tipa *metodoloģija* – iegūtie dati analizēti gan kvalitatīvi, izmantojot datu analīzi priekšmetā pamatotās teorijas ietvaros, gan kvantitatīvi, aprēķinot izdalīto metagrupu atbilžu procentuālo sadalījumu. Kā pētījuma *metodes* tika izmantotas – zinātniskās literatūras analīze un anketēšana. Anketēšana tika veikta ar speciāli veidotu aptaujas anketu skolotājiem, kurā skolotāji aprakstīja savu skatījumu uz naudu, nabadzību un pārticību un aizpildīja amerikāņu sociālā psihologa Milтона Rokiča vērtību ranžēšanas aptaujas (Rokeach Value Survey) (Rokeach, 1968), ko Latvijā savas disertācijas ietvaros adaptējusi Ārija Karpova (Karpova, 1994), terminālo vērtību daļu, kurā vajadzēja sarakstīt 18 terminālās vērtības. Šī pētījuma kontekstā visvairāk interesēja jautājums, kādā vietā savā vērtību hierarhijā skolotāji ievieto vērtību „materiāli nodrošināta dzīve”.

Nabadzība un pārticība psiholoģiskajā skatījumā ***Poverty and prosperity in psychological perspective***

Nabadzības un bagātības jautājumi cilvēkus interesējuši jau sen – arī vairāki psihologi (Pearl, 1970; Rainwater, 1970; Curran, L. 2002; Carr, 2003; Moreira, 2003) ir centušies izveidot psiholoģijas teorijas, kas varētu izskaidrot šos fenomenus. Taču tā arī nav izdevies izveidot vienu visaptverošu teoriju, kas izskaidrotu tos. Šobrīd šīs teorijas var apvienot uz ass indivīds – sabiedrība (Turner & Lehning, 2007), kur vienā pusē sargrupētos teorijas, kuras nabadzību un bagātību pamatā skaidro ar personiskiem faktoriem (Pearl, 1970; Rainwater, 1970; Goldstein, 1973; Carr, 2003; u.c.), bet otrā – kuras šīs parādības skaidro ar sociāliem faktoriem. (Rainwater, 1970; Lewis, 1975; Curran, 2002; Moreira, 2003; u.c.)

Kā norāda psiholoģisko nabadzības teoriju pētnieki (KellyTurner Amanda J. Lehning), arī šo teoriju ietvaros laika gaitā uzskati ir mainījušies, pārvirzoties no pola “indivīds” uz polu “sabiedrība”. Līdz 1980. gadam psiholoģiskās nabadzības teorijas, lai izskaidrotu cēloņus un nabadzības ietekmi, uzsvēra personas vai grupas lomu. No 1980. līdz 2000. gadam psihologi sāka apsvērt strukturālu un sociālo faktoru lomu, kas veicina nabadzību un individuālās patoloģijas. 21. gadsimta sākumā, arvien vairāk psiholoģijas teorētiķi sāka atzīt

sociālo, politisko un ekonomisko faktoru lomu nabadzības radīšanā un uzturēšanā. (Turner & Lehning, 2007)

Tomēr neskatoties uz faktoriem, kuri ir svarīgāki, nabadzības un bagātības fenomens vienmēr ir saistīts ar naudu, ar cilvēku iespējām iegūt naudu, naudu kā vērtību un attieksmi pret naudu. Katram cilvēkam ir sava attieksme pret naudu: pieredze un pārlicības, kā arī savs individuālais veids, kā organizēt naudas plūsmu savā dzīvē. Šī attieksme veidojas jau no bērnības, un to lielā mērā ietekmē vecāku attieksme pret naudu, vecāku uzvedība saistībā ar naudu, tās tērēšanu un krāšanu. (Семехов, 2004)

Kā uzskata Latvijas nabadzības kultūras pētniece S. Dobelniece (Dobelniece, 2000), nabadzība ir specifiska subkultūra, kas atšķiras ar specifisku vērtību sistēmu un dzīvesstilu, kas veidojas socializācijas ceļā. Cilvēki pieņem savu dzīvi, netiecoties tajā daudz ko mainīt, tādējādi neveidojas motivācija kādreiz izklūst no nabadzības un šie dzīves modeļi socializācijas ceļā tiek nodoti no paaudzes paaudzei, t.i., cilvēki no bērnības iemācās būt nabagi un sadzīvot ar nabadzību, veidojas nabaga identitāte.

Vecāku priekšstati un pagātnes pieredze par to, kas ir labs un kas ļauns, bērniem tiek nodota ar brīnumu pasakām, kuras klausoties un lasot bērni mācās izdarīt izvēli. Informācijā par bagātajiem un nabadzīgajiem varoņiem, kas ielikta pasakā, tiek atspoguļots sociālais priekšstats, kas formē gan zināšanas par uzvedības normām, pelnīšanas veidiem, kas piemīt bagātiem un nabagiem, gan veido attieksmi pret bagātiem un nabagiem (Журавлев & Дробышева, 2009). Latviešu tautas pasakās nekas labs par bagātajiem nav rakstīts, drīzāk tie parādīti kā blēži un nelieši, taču šis folkloras mantojums, bieži pašam cilvēkam to neapzinoties, veido attieksmi pret naudu, un kā norāda D. Beitnere – bieži bailes no naudas (Lilienfelde, 2006).

Šajā viedokļu maiņā nozīmīgu lomu spēlē arī masu mediji, kuri veicina noteiktu kulturāli sankcionētās naudas vērtības un paradumu nostiprināšanu (Ферхам & Аргайл, 2005). Bieži vien mediju iespaidā cilvēki dara visu, lai tikai citi pieņemtu viņus, vienlaikus zaudējot sevi. Viņu izvēles sāk kļūt atkarīgas no citu domām. Šādā gadījumā nav nekas jāizvēlas, atbildību par izvēli var uzvelt citiem un līdz ar to arī izvairīties no sevis kritizēšanas, ja kaut kas neizdodas tā, kā gribētos (Jirgena, 2006).

Analizējot savu klientu pieredzes un dzīvesstāstus, pašreizējās naudas problēmas psihoterapeites E. Grava un L. Stoligvo (Grava & Stoligvo, 2010) sasaista ar vēsturiski izveidojušos situāciju, kad cilvēki vairākās paaudzēs dzīvoja sociālisma vidē, kur nebija pieprasīta prasme reālistiski izvērtēt savus resursus, savu konkurētspēju darba tirgū, prioritātes un veidot individuālu budžetu, tāpēc lielākajai sabiedrības daļai daudzu paaudžu laikā tāda prasme nemaz arī neveidojās. Padomju varas laikā šāda attieksme pret naudu, veidojot nabadzības psiholoģiju, speciāli tika atbalstīta tautā, jo cilvēki priecājās par

mazumiņu, tādējādi kultivējās „mazturīga cilvēka ideoloģija”, pat lepnums par savu nabadzību un nicinoša attieksme pret turīgākiem. Negatīvā attieksme pret cilvēkiem, kuriem ir nauda un kuri māk pie tās tikt, noveda pašus pie naudas neveiksmēm. Un šo attieksmi pret naudu un tās īpašniekiem vecāki nodeva „mantojumā” saviem bērniem. Taču, kā norāda Krievijas psiholoģe Marina Morozova (Morozova, 2006), kas ir daudz vadījusi psiholoģiskos treniņus par naudu, lai būtu daudz naudas, vajag vismaz cienīt pašu naudu un tos, kuriem tā ir. Ievērojot, ka nākamās paaudzes vērtības un attiecības ar naudu zināmā mērā veido skolas skolotāji (Stabiņš, 2001), kļūst aktuāli noskaidrot pašu skolotāju viedokli. Tādēļ šajā rakstā tiks meklēta atbilde uz jautājumu: Kāds tad ir pedagogu viedoklis par naudu, nabadzību un pārticību; apkopotas pedagogu idejas, kā mazināt nabadzību un kā efektīvāk izlietot savu naudu pārticības gadījumā; pētīts, vai mūsdienu pedagogam ir raksturīga „mazturīga cilvēka ideoloģija”.

Metode

Method

Ņemot vērā iepriekš veikto pētījumu pieredzi (Mihailova, 2012), lai veiktu šo pētījumu, tika izveidota speciāla anketa ar 9 atvērtiem jautājumiem, kuri tika iedalīti 3 blokos: nauda (piemēram, kas priekš Jums ir nauda, cik Jums vajadzētu naudu mēnesī), nabadzība (piemēram, Kas priekš Jums ir nabadzība utt.) un pārticība (piemēram, kas liecina par pārticību? utt.). Šī anketa tika iedota personīgi aizpildīšanai dažādu jomu un dažādu novada skolu skolotājiem 2015. gada oktobrī, kuri apmeklēja mācību kursus skolotājiem un kuri bija gatavi iesaistīties pētījumā. Sākumā dati tiešā kontaktā ar respondentiem tika ievākti Alūksnes novadā un pēc tam Smiltenes novadā. No visiem uzrunātajiem pedagogiem visi piekrita piedalīties pētījumā un aizpildīt iedoto anketu.

Kopējo izlasi veidoja Alūksnes un Smiltenes novada dažādu skolu pedagogi (kopā 51), tomēr 1 pedagoga dati tika izslēgti no kopējā saraksta, jo pedagogs nebija pareizi aizpildījis anketu. Pētījuma izlasi veidoja lauku skolu pedagogi vecumā no 25 līdz 65, no kuriem 2 %-vecumā 25-30 gadi, 6 % vecumā 30-35 gadi, 12 % vecumā 35-40 gadi, 14 % vecumā 40-45 gadi, 22 % vecumā 45-50 gadi, 18 % vecumā 50-55 gadi, 4 %-vecumā 55-60 gadi un 10 % vecumā virs 60 gadiem. Pedagogu vidū visi bija ar augstāko izglītību un 34 % bija ar vairākām augstākām izglītībām. Pēc dzimuma pedagogu izlasē dominēja sievietes 88 % un tikai 12 % vīrieši.

Iegūtie dati tika analizēti, izmantojot datu analīzi priekšmetā pamatotās teorijas ietvaros (Raševka, 2011). Atbildes uz katru jautājumu atsevišķi tika analizētas kvalitatīvi, kodējot datus un izdalot satura vienības, kuras pēc tam tika grupētas un izdalītas metagrupas. Tad atbildes tika pārskatītas otrreiz, saskaitot,

cik skolotāju izvēlas izdalītos atbilžu variantus no metagrupām. Tika aprēķināts izdalīto metagrupu atbilžu procentuālais sadalījums uz katru jautājumu. Analizējot iegūtās atbildes, tiks apskatīta katra jautājumu grupa atsevišķi.

Pētījuma rezultātu analīze *The analysis of the research results*

Ja analizē datus, kā pedagogi novērtē savu pašreizējo materiālo stāvokli, tad visvairāk pedagogu (22 jeb 44 %) savus mēnešu ienākumus novērtē 200-500 eiro apmērā, 18 jeb 36 % - 500-1000 eiro, visbiežāk kā optimālā alga tiek minēta 1000 eiro mēnesī. Pētījums Vācijā (Wolbring, Keuschnigg & Negele, 2013) uzrādīja, ka, lai nodrošinātu savas pamatvajadzības, nepieciešamie ienākumi mēnesī Vācijā ir ~800 eiro. Taču neskatoties uz ienākumu daudzumu, viens (2 %) pedagogs uzskata, ka alga nepietiek pat pārtikai, 16 % - uzskata, ka pārtikai pietiek, bet nepietiek apģērbam, 52 % - piekrīt, ka ienākumu pietiek pārtikai un apģērbam, bet nepietiek dārgām mantām, savukārt 10 % atzīmē, ka var nopirkt arī dārgas mantas. Analizējot šos datus, rodas jautājums: kāpēc vieni ar to naudu pietiek visam, bet citam pat nav pārtikai. Iespējams, ka tas atkarīgs no bērnu un apgādnieku skaita ģimenē, ko vajadzētu ņemt vērā turpmākajos pētījumos. Tā kā šajā pētījumā šis kritērijs netika noskaidrots, nav iespējams izpētīt šīs sakarības.

Vienlaikus iegūtie pedagogu grupas rezultāti tika analizēti, salīdzinot ar iepriekš noskaidrotiem studentu grupas rezultātiem (Mihailova, 2012).

Sākumā tiks apskatītas atbildes uz jautājumu grupu „nauda”: Vispopulārākā atbilde pedagogu vidū tāpat kā studentu vidū bija šāda: „Nauda ir iztikas un izdzīvošanas līdzeklis” (tā atbildēja 48 % respondentu. Otra populārākā – „Nauda ir vajadzību, interešu apmierinātāja” (36 % pedagogu). Bet trešā populārākā (18 %) atbilde – „Labākas dzīves priekšnoteikums”. Citas atbildes bija daudz mazāk populāras. No atbildēm izriet, ka pedagogu grupā nauda nav mērķis, bet gan līdzeklis, lai apmierinātu dažādas savas vajadzības un vēlmes. Ievērojot uzskatu (Семехов, 2004; Mihailova, 2012), ka par harmoniskām attiecībām pret naudu var uzskatīt attieksmi pret naudu kā līdzekli, nevis mērķi, tad jākonstatē, ka pedagogiem ir veselīga attieksme pret naudu.

Visvairāk respondentu (38 % pedagogu) mēnesī iztikšanai gribētu vismaz 1000 eiro, bet 20 % pedagogu pietiktu līdz 700 eiro. Kopumā atbilžu diapazons bija no 400 eiro līdz pat 3000 eiro mēnesī. 60 % respondentu norādīja, ka naudu iegūs strādājot un nopelnot, un 16 % meklēs dažādus papilddarbus, pa 4 % ceļot savu kvalifikāciju vai taupot, daži pedagogi (6 %) uzskatīja, ka ar godīgu darbu pie naudas tikt nevar. Atšķirībā no studentu grupas nebija neviena pedagoga, kas atvērtu kādu uzņēmumu vai ņemtu kredītu.

Otrkārt tiks apskatītas atbildes uz jautājumu grupu „Nabadzība”. Vispopulārākā atbilde bija „Nabadzība ir tad, kad nav pat iztikas minimums un nevar nodrošināt pamatvajadzības”. Tā atbildēja 58 % respondentu. Interesanti, ka atbilde, kas bija viena no galvenajām studentu grupa „nabadzība ir tad, kad nav ar ko parunāt, nav ģimenes un draugu”, pedagogu grupā vispār nav raksturīga.

Kopumā visā grupā varēja izdalīt 19 dažādus nabadzības kritērijus. Kā galvenos kritērijus, kas norāda uz nabadzību, 16 % pedagogu min „dzīves apstākļus vai dzīves vietas neesamību”, 10 % min ārējo izskatu un sliktu apģērbu. Interesanti, ka kritērijs „Naudas trūkums” un „Bads”, kas bija vieni no galvenajiem studentu grupā, pedagogu grupā nemaz netiek minēts. Daži pedagogi – 8 % nabadzību uzskata kā garīgu kategoriju, kas ir saistīta ar paša cilvēka raksturu, nevis tik daudz ar ārējiem apstākļiem. Arī zinātniskajās publikācijās var atrast nabadzības sasaisti ar cilvēku raksturu, kā arī morāli (Gino & Mogilne, 2013; Falk & Szech, 2013).

Attiecībā uz ieteikumiem, kā varētu risināt nabadzības problēmas valstī, dominējošā atbilde pedagogu grupā tāpat kā studentu grupā (20 % respondenti) bija „izveidot jaunas darbavietas, nodrošināt cilvēkus ar darbu”. Jāatzīst, ka atbildēs diemžēl nebija neviena vēl nedzirdēta risinājuma, bet gan dominēja vispārpieņemtas lietas – samazinātu nodokļus, palielinātu minimālo algu, indeksētu pensijas utt. Atšķirībā no studentu grupas nebija neviena pedagoga, kas mainītu valdību, palielinātu sociālos pabalstus. Savukārt attiecībā uz personisko risinājumu nabadzības gadījumā – izteikti dominējošā (48 %) atbilde bija „meklēs iespējas, neatlaidīgi meklēs darbus un papilddarbus, lai varētu nopelnīt”, 10 % ekonomēs, taupīs saņemtos līdzekļus. Nebija neviena pedagoga, kas lūgs palīdzību, meklēs atbalstu un izmantos pabalstus, kā arī meklēs cēloni sevī un „strādās ar sevi psiholoģiski”.

Arī apskatītajā literatūrā var sastapt divus pretējus viedokļus – vai var, vai nevar izkļūt no nabadzības. Pesimistisku ainu parāda Eiroparometra pētījums „kad reiz cilvēks ir kļuvis nabadzīgs, var būt ļoti grūti izkļūt no nabadzības.” (Eiropas Komisija, 2009) Tomēr psihoterapeite G. Ancāne (Ancāne, 2010) ir optimistiskāk noskaņota, norādot, ka cilvēka spēja grūto situāciju atrisināt ir atkarīga no trīs faktoriem – no personības spēka, no viņa ķermeņa un psihe bioloģiskā stāvokļa un no sociālā atbalsta. Attiecībā uz nabadzību, aktuālākais šķiet tieši pēdējais faktors.

Lai gan domājot par valsts atbalstu nabadzības mazināšanā, G. Ancāne uzsver, ka svarīgi saprast, ka nabadzība ir divu veidu – materiālā un garīgā – un abām nepieciešama atšķirīga palīdzība. Ja materiālā trūkuma pamats ir garīgā nabadzība, tad nav iespējams darīt neko daudz vairāk, kā vien rūpēties par šo cilvēku bērnu nākotnes labklājību, t.i., valstij nodrošinot šiem bērniem maksimāli labu izglītību. Sabiedrība „veicina un stimulē” nabagu vairošanos ne

tikai ar nepareizu ekonomisko politiku, bet daudz lielākā mērā ar savu sociālo politiku – viegli pieejamiem pabalstiem, kas mazina motivāciju strādāt un pelnīt

Trešā jautājumu grupā bija jautājumi par „bagātību un pārticību”. Vispopulārākā atbilde bija „pārticība ir tad, kad var atļauties / nopirkt visu, ko vēlas”. Tā atbildēja 24 % pedagogu. Otrā populārākā (20 % pedagogu) bija „interesu vajadzību apmierināšana”, bet trešajā vietā (16 %) – „Pārticība nodrošina iespējas atpūsties kā vēlas un ceļot”.

Respondenti piedāvā 11 dažādus kritērijus, kas liecina par pārticību. Visvairāk (50 %) pārticību raksturo „dzīves apstākļi, dzīvesveids un dzīvesstils”, 10 % respondentu īpaši kā kritēriju izdala iespēju braukt ceļojumā, 8 % - var apmierināt garīgās vajadzības – izglītoties, izglītot bērnus. Līdzīgi kā iepriekš pētītajā studentu grupā pedagogu grupā 14 % pārticību saista ar emocionālu komfortu, laimes izjūtu un tieši tikpat – uzsver, ka pārticība sagādā daudz problēmu. Taču atšķirībā no studentu grupas pedagogi pārticības kritēriju nemin attiecību kvalitāti. No rakstā analizētās literatūras izriet, ka tikai šiem 14 % pedagogu iezīmējas „mazturīga cilvēka ideoloģija”, bet pārējiem pedagogiem (86 %) – tā nav raksturīga.

Pēdējais aptaujas jautājums bija par to, ko pedagogi darītu ar savu bagātību, ja viņām tā būtu. Tika iegūtas 16 dažāda veida atbildes. Dominējošā atbilde (50 %) bija – „ceļotu un baudītu kultūras pasākumus, izglītos” 14 % pedagogu – palīdzētu citiem, ziedotu labdarībai, 10 % pedagogu investētu savos bērnos, viņu izglītībā. Tikai 10 % pedagogu nevarēja neko atbildēt, un viena skolotāja atzīmēja, ka viņa negrib būt bagāta, jo tā „emocionāli viņu nospiestu”. Nebija neviena pedagoga, kas naudu izmantotu sava uzņēmuma veidošanai un tikai divi (4 %), kas investētu vai noguldītu bankā, lai veidotos uzkrājums.

Apskatot Rokiča vērtību ranžēšanas aptaujas (Rokeach, 1968) terminālo vērtību hierarhiju pedagogiem, redzama šāda tendence, ka pedagogiem pēc vidējiem rezultātiem grupā galvenā terminālā vērtība ir veselība, otrā vietā – ģimene, trešā – mīlestība. Vērtība „materiāli nodrošināta dzīve” – ir gan ielikta 1. vietā, gan 18. vietā, visbiežāk pedagogi šo vērtību liek 5. vietā, tomēr šī vērtība pedagogu grupā vidēji ieņem 8. vietu. Taču, ja analizē individuālos rādītājus, tad 50 % pedagogu interesantu darbu uzskata svarīgāku par materiāli nodrošinātu dzīvi, bet 50 % pedagogu uzskata otrādi.

Rezultātu kopsavilkums un secinājumi

Summary of results and conclusions

Apkopojot rezultātus var secināt, ka aptaujātie pedagogi tāpat kā iepriekš pētītie studenti ar vārdu „nabadzība” un „pārticība” pamatā saprot materiālas lietas, taču atšķirībā no studentiem pedagogi, raksturojot nabadzību vai pārticību, nemin naudas daudzumu, bet gan to, kas par šo naudu iegādāts. Pati

nauda pedagogiem vairāk asociējas ar iztikas līdzekli. Tās iegūšanu viņi redz, pamatā strādājot un nopelnot.

Pārticības gadījumā pedagogi investēs sevī, savos tuviniekos un pēc tam dalīsies arī ar citiem. Gandrīz visas pedagogu atbildes norādīja, ka viņi naudu tērēs, nevis noguldīs bankā, veidojot uzkrājumus. Savukārt nabadzības risināšanā aptaujātie pedagogi tāpat kā iepriekš izpētītie studenti nekādu oriģinālu priekšlikumu nesniedza. Nebija neviena pedagoga, kas naudas līdzekļu uzlabošanai atvērtu kādu uzņēmumu vai ņemtu kredītu, kas mainītu valdību vai palielinātu sociālos pabalstus. Tas nozīmē, ka pedagogiem nav uzņēmējiem raksturīgās domāšanas, kā no naudas var „taisīt” vēl lielāku naudu. Kā arī nebija neviena pedagoga, kas lūgs palīdzību, meklēs atbalstu un izmantos pabalstus, kā arī meklēs cēloni sevī.

Galvenā robeža, kur sākas nabadzība, kur pārticība, ir naudas daudzumā, kas atļauj apmierināt vai neapmierināt savas vajadzības un vēlmes, nodrošināt noteiktu dzīves stilu un dzīvesveidu. Otra robeža ir dzīves vieta un ārējais izskats. Būtiska robeža ir arī emocionālais komforts vai diskomforts.

Tā kā dotajā izlasē pedagogu vidū reti kuram ir negatīva attieksme pret naudu vai pārticību, savukārt no nabadzības visi grib izmukt, strādājot un pelnot, var izteikt pieņēmumu, ka respondentu vidū nav raksturīga „mazturīgā cilvēka ideoloģija”.

Jāatzīmē, ka šim pētījumam ir būtiski ierobežojumi, jo tika izmantota specifiska pedagogu izlase tikai no diviem Latvijas novadiem – Smiltenes un Alūksnes. Lai varētu iepriekš izteikto pieņēmumu attiecināt uz visiem pedagogiem, būtu jāveic pētījums ar reprezentatīvu izlasi un izstrādātu anketu, kuras izveidei idejas varētu ņemt arī no šī raksta.

Literatūra References

- Allen, V. (Ed.) (1970). *Psychological factors in poverty*. Chicago: Markham Publishing Company
- Ancāne, G. (2010). Atstumto latviešu nabadzība un no galvas pūstošā zivs. Iegūts 2011. g. 5. martā no http://www.politika.lv/temas/sabiedribas_integracija/3849/
- Bradshaw, J.Y., Chzhen, C., de Neubourg, Main, G., Martorano, B., & Menchini, L. (2012). *Relative Income Poverty among Children in Rich Countries*, Innocenti Working Paper 2012-01, UNICEF Innocenti Research Centre, Florence. Retrieved October 7, 2015, from http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/iwp_2012_01.pdf 2.
- Bramesfeld, K., & Good, A. (2015). The Game of Social Life: An Assessment of a Multidimensional Poverty Simulation. *Teaching Sociology*, 43 (2), 92–103
- Carr, S. (2003). Poverty and psychology: An introduction. In S. Carr & T. Sloan (Eds.), *Poverty and psychology: From global perspective to local practice* (pp. 1-15). New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers.

- Curran, L. (2002). The psychology of poverty: Professional social work and aid to dependent children in postwar America: 1946-1963. *Social Service Review*, September, 365-386.
- Dobelniece, S. (2000). Nabadzības kultūras veidošanās Latvijā. No: A. Stepčenko, A. (red.). *Nauda. Dzīvesstils. Identitāte. LU Zinātniskie raksti, 629. sēj.*, (195-202. lpp.). Rīga: LU
- Dorling, D., & Ballas, D. (2008). Spatial Divisions of Poverty and Wealth. In Ridge, T., Wright, S. (Eds) *Understanding Poverty, Wealth and Inequality: Policies and Prospects* (pp. 103-134). Bristol: Policy Press.
- Eiropas Komisija. (2009). Eiropas barometra pētījums par nabadzību un sociālo atstumtību, 2009. Luksemburga: Eiropas Savienības Publikāciju birojs. Iegūts 2011. g. 5. martā no http://www.2010againstopoverty.eu/extranet/Eurobarometre_091216_LV.pdf
- Falk, A., & Szech, N. (2013). Morals and Markets. *Science* 10, 340, 707-711.
- Gino, S., & Mogilne, C. (2013). Time, money and morality. *Psychological Science* 6. Retrieved October 7, 2015, from <http://pss.sagepub.com/content/early/2013/12/06/0956797613506438.abstract>
- Goldstein, A. (1973). *Structured learning therapy: Toward a psychotherapy for the poor*. New York: Academic Press.
- Grava, E., & Stoliņģo, L. (2010). Nauda – personiskā psiholoģiskā katastrofa? *Psiholoģija Mums*, 3, 34-43.
- Jirģena, S. (2006) *Jaunieši un adiktīva uzvedība*. Rīga: Drukātava.
- Karpova, Ā. (1994). *Personība un individuālais stils*. Rīga: LU.
- Landmane, D. (2008). Nabadzības atribūcija un attieksme pret trūcīgajiem. No: S. Miezīte, I. Austers (red.) *Latvijas Universitātes raksti, 729. sēj.: Psiholoģija*, (17.–27. lpp.). Rīga: LU
- Lewis, O. (1975). *Five families: Mexican case studies in the culture of poverty*. New York: Harper Collins Publishers.
- Lilienfelde, A. (2006). Nauda ir tilts uz mērķi. Saruna ar Dagmāru Beitneri. *Psiholoģijas pasaule*, 7, 16-21.
- LIZDA brīdinājuma streika prasības. Iegūts 2016. gada 20. martā no <http://www.lizda.lv/?jaunums=1342>
- Medeiros, M., & Ferreira de Souza, P. (2014). The Rich, the Affluent and the Top Incomes: a Literature Review. *IRLE Working Paper*, 105-14. Retrieved October 7, 2015, from <http://irle.berkeley.edu/workingpapers/105-14.pdf>;
- Mihailova, S. (2012). Nabadzība un pārticība dažādu specialitāšu Latvijas studentu skatījumā. A. Medveckis (Red.) *Sabiedrība un kultūra. Rakstu krājums XIV* (385.-393. lpp.). Liepāja: LiePA.
- Mihailova, S. (2012). Poverty and Money: A Psychological View. No: V. Boroņenko (red) *Sociālo Zinātņu Vēstnesis, 2 (15)*, (pp. 78 – 100). Daugavpils: DU
- Mihailova, S. (2012). Socio-economic Aspect of Poverty: Latvian Educators Monetary Representations. In L. Vilka (Eds) *4th International Interdisciplinary Scientific Conference „Society. Health. Welfare”*. Abstracts. (pp. 73-74). Rīga: Rīga Stradiņš University.
- Moreira, V. (2003). Poverty and psychopathology. In S. Carr & T. Sloan (Eds.), *Poverty and psychology: From global perspective to local practice* (pp. 69-86). New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers.
- Neubourg, C., Bradshaw, J., Chzhen, Y., Main, G., Martorano, B., & Menchini, L. (2012). Child Deprivation, Multidimensional Poverty and Monetary Poverty in Europe, Innocenti Working Paper 2012-02, Florence: UNICEF Innocenti Research Centre,

- Retrieved October 7, 2015, from http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/iwp_2012_02.pdf
- Pearl, A. (1970). The poverty of psychology: An indictment. In V. Allen (Ed.), *Psychological factors in poverty* (pp. 348-364). Chicago: Markham Publishing Company.
- Putniņa, A., Birzniece, I., & Bērsone et al. (2012). *Jauniešu finanšu lietpratība*. Pētījuma ziņojums. Rīga: LU. Iegūts 2014. g. 5. oktobrī no http://lka.org.lv/lv/aktualitates/LU_petiuma_zinojums_finansu_lietpratiba_27_06_2012.pdf
- Raščevska, M. (Red.) (2011). *Psiholoģijas doktora studiju programmas un doktorantūras skolas vadlīnijas metodiskie norādījumi promocijas darba izstrādei*. Rīga: LU.
- Rainwater, L. (1970). Neutralizing the disinherited: Some psychological aspects of understanding the poor. In V. Allen (Ed.), *Psychological factors in poverty* (pp. 9-28). Chicago: Markham Publishing Company.
- Rokeach, M. (1968). *Beliefs, attitudes and values*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Searle, B. A., & Köppe, S. (2014). *Assets, savings and wealth, and poverty: A review of evidence. Final report to the Joseph Rowntree Foundation*. Bristol: Personal Finance Research Centre, Retrieved October 7, 2015, from <http://www.bristol.ac.uk/media-library/sites/geography/pfrc/pfrc1405-assets-savings-wealth-poverty.pdf>
- Stabiņš, J. (2001). *Skolotāja misija*. Rīga: RaKa
- Turner, K., & Lehning, A. J. (2007). Psychological Theories of Poverty. *Journal of human behavior and the Social environment*, 16, 57-72.
- Vilks, A. (2010). Krīze sabiedrībā-sociālā deviācija vai norma? No A. Lapsa (Red.). *RSU Zinātniskie raksti, 2009.*, 2sēj. (130-136). Rīga: RSU,
- Williams, J. (2015). Poor men with money. *Current Anthropology*, 56, 24-32.
- Wolbring, T., Keuschnigg, M., & Negele, E. (2013). Needs, Comparisons, and Adaptation: The Importance of Relative Income for Life Satisfaction. *European Sociological Review*, 1, 86-104
- Журавлев, А. Л., & Дробышева, Т. В. (2009). Представления младших школьников о бедных и богатых: методология исследования. *Вестник практической психологии образования*, 2 (19), 33-39.
- Морозова, М. (2006). *Психология богатства и бедности*. Iegūts 2014. g. 5. oktobrī no <http://www.sunhome.ru/psychology/1926/p2>
- Семенов, М. Ю. (2004). *Особенности отношения к деньгам людей с разным уровнем личностной зрелости*. Диссертация. Ярославль.
- Шаповал, И. А. (2014). Субъективное качество жизни в психологии бедности. *Psychological Science and Education psyedu.ru*, 6 (4), 207-218.
- Фенько, А. (2005). *Люди и деньги: очерки психологии потребления*. Москва: Класс.
- Ферхам, А., & Аргайл, М. (2005). *Деньги. Психология денег и финансового поведения*. Санкт-петербург: прайм – ЕВРОЗНАК.